

Література

1. Основні показники діяльності банків України // http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/dynamics.htm
2. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг. Офіційний сайт // <http://www.dfp.gov.ua/>
3. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Офіційний сайт. // <http://www.ssmc.gov.ua/>
4. Про Національний банк України — Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV (із змінами та доповненнями)
5. Про банки і банківську діяльність — Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III (із змінами та доповненнями).
6. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг — Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III (із змінами та доповненнями)
7. Про цінні папери і фондовий ринок — Закон України від 23 лютого 2006 року № 3480-IV (із змінами та доповненнями).

Стаття надійшла до редакції 15.01.2010 р.

УДК 339.732

Є. С. Осадчий

аспірант без відриву від виробництва,
асистент кафедри менеджменту банківської діяльності,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

СВІТОВИЙ ДОСВІД КОНТРОЛЮ ЗА ІНОЗЕМНИМ БАНКІВСЬКИМ КАПІТАЛОМ

В статье рассмотрен мировой опыт контроля за иностранным банковским капиталом. Определены главные методы регулирования иностранного капитала в банковской системе разных стран, что анализируются. Предложено рекомендации по регулированию процессов влияния иностранного банковского капитала на отечественный банковский рынок.

The article investigates the world experience of foreign bank capital control. The main methods of adjusting foreign capital are determined in the banking system of different countries, are analyzed. Also there are recommendations about regulation influence processes of foreign capital on national banking market.

У статті розглянуто світовий досвід контролю за іноземним банківським капіталом. Визначені основні методи регулювання іноземного

капіталу в банківській системі різних країн світу, що аналізуються. Запропоновано рекомендації щодо регулювання процесів впливу іноземного капіталу на вітчизняний банківський ринок.

Ключевые слова: *иностранный капитал, филиал иностранного банка, лимитирование иностранного капитала, интернационализация, экономические дисбалансы.*

Keywords: *foreign capital, branch of foreign bank, fixing a quota for foreign capital, internationalization, economic unbalance.*

Ключові слова: *іноземний капітал, філія іноземного банку, квотування іноземного капіталу, інтернаціоналізація, економічні дисбаланси.*

Процеси активізації присутності іноземного банківського капіталу та відкриття філій іноземних банків в Україні потребують серйозного наукового аналізу та суспільної адаптації, передусім під кутом можливих фінансових ризиків, обмеження суверенітету грошово-кредитної політики і перспектив реалізації національних економічних пріоритетів.

Інтернаціоналізація фінансової і банківської діяльності активно здійснюється вже більше двох століть. Однак в останні десятиліття в умовах глобалізації економіки та лібералізації функціонування грошових капіталів, стимульованих діяльністю Світової організації торгівлі (СОТ), даний процес набув більш динамічний характер і якісно нові риси.

Якщо процес інтернаціоналізації виробництва і обігу капіталів за всієї своєї масштабності перш обмежувався рамками окремих країн і регіонів, то глобалізація економіки і фінансів стала всеосяжним явищем, яке охопило після розпаду соціалістичного табору всі країни і континенти.

Як процес, що виявляється в інтенсивній та всеохоплюючій інтернаціоналізації товарних і фінансових ринків, глобалізація має два аспекти свого прояву — національний і міжнародний.

На національному рівні інструментом глобалізації виступає перш за все лібералізація торгівлі, виробництва і ринку фінансових послуг в окремих країнах. Основними формами її прояву слід вважати активне вторгнення іноземного капіталу на фінансові ринки в цілому, і в банківську сферу зокрема, тих країн, де національна банківська система є не достатньою зрілою, тому за рівнем конкурентоспроможності, не в змозі забезпечити необхідні для розвитку галузей реальної економіки фінансові ресурси на прийнятних умовах.

Разом з тим, на шлях лібералізації торгівлі фінансовими послугами стали далеко не всі країни. По суті, лібералізація ринків

фінансових послуг здійснювалася в останні десятиліття в різних формах, що розрізняються за ступенем допуску іноземного капіталу на національні фінансові ринки. В даний час на вказаний шлях у повному обсязі стали лише біля 25 % країн, що входять до СОТ. Решта країн продовжують практику більшою чи меншою мірою обмежити доступ іноземного капіталу на свої фінансові ринки. Це означає, що вони взяли на себе обмежені зобов'язання щодо режиму функціонування нерезидентів [1, с. 25].

Процеси фінансової інтернаціоналізації стають найважливішим фактором розвитку всієї світової економіки. Інтеграції до Європейського Союзу у сфері кредитного ринку стає не лише основою для фінансового розвитку окремих країн, а інструментом перерозподілу фінансових ресурсів між країнами. В даному випадку, у вигіднішій ситуації перебувають ті країни, провідні банківські організації яких є конкурентоспроможнішими на світовій фінансовій арені порівняно з іншими. Тому вплив глобалізації на національні банківські системи, як фактор їх оновлення та вдосконалення, виявляється неоднаковим для різних країн.

Важливо підкреслити, що лібералізація фінансового обслуговування супроводжується не лише експансією великих міжнародних та транснаціональних банків, але і кризовими станами національних фінансових систем. Коли виникає гостра потреба в залученні фінансових ресурсів для національних економік, держави приймають рішення щодо скасування існуючих бар'єрів на шляху для їхнього доступу. Цей процес найбільш яскраво виявився в країнах Латинської Америки. Саме тут, ще на початку 1990-х років, міцно захищений банківський сектор у наступні роки, став об'єктом проникнення іноземного капіталу. Іноземні банки почали активно скуповувати активи державних та комерційних банків.

Результатом цього проникнення стало витіснення національного капіталу та збільшення частки іноземного капіталу в банківській структурі капіталу, зокрема, в таких країнах, як Чилі, Колумбія, Мексика, Перу.

У інших країнах іноземний капітал надходив у процесі приватизації державних банків шляхом придбання пакетів акцій.

Міжнародний аспект глобалізації проявляється перш за все в інтенсивному розвитку міжнародного фінансового ринку при одночасному наростанні його протиріч.

Посилення контролю за національними банківськими секторами з боку іноземних капіталів набуває нових форм. У зв'язку з

підготовкою до вступу до Європейської спільноти ряду країн Центральної і Східної Європи чітко простежується тенденція створення єдиного європейського ринку. Причому східноєвропейський сектор такого фінансового ринку розцінюється як найбільш ризиковий, що дозволяє інвесторам застосовувати більш високі процентні ставки.

Вплив глобалізації не обійшов і банківські системи розвинених країн Західної Європи, де воно також проявляється в різних формах. Однак і тут є загальні його риси. Це перш за все нездатність європейських банків підвищити свою конкурентоспроможність. Остання в значною мірою зумовлено, як прийнято вважати, їх недостатньою відкритістю. Це характерно для банківських установ країн ЄС і стало однією з причин вразили їх останнім часом банківських криз. З 33 великих банківських криз на ці країни довелося одинадцять.

Помітним і суттєвим результатом процесу глобалізації стало звуження національних банківських систем під впливом активної хвилі консолідації банків, а також їх злиттів і поглинань. Це наочно демонструє приклад у банківській системі Німеччини, де протягом довгого періоду традиційно діяла мережа «домашніх банків», кредитова підприємства і громадян на основі довгострокових зв'язків. Таких кредитних організацій в країні налічувалося 47 тисяч. Вони обслуговуючи Чи не лише підприємства та організації, а й середній клас населення. За думку місцевих авторитетних фахівців, у Німеччині глобалізація також призведе до інтенсивної консолідації банків [2, с. 45].

Важливим фактором вважається відстоювання владою країни національних інтересів і позицій на світовій арені, що представляють інтереси національних економічних структур, у тому числі шляхом застосування протекціоністських заходів. При цьому прийнято особливо дбайливо ставитися до національного банківського сектору.

Світова практика свідчить, зокрема, про те, що всі країни в процесі вступу до СОТ намагалися використовувати різні механізми захисту національних економік. При цьому особлива увага приділялася саме сфері фінансових послуг через їхню виняткову важливість для економічної безпеки країн. Тому для національних фінансових ринків більшості країн (крім тих, влада яких чомусь не хоче або не в змозі боротися за дану мету) характерна наявність обмежень відносно іноземного капіталу. В даний час більше 100 країн членів СОТ

зберігають ті чи інші обмеження на доступ іноземного капіталу на національні ринки фінансових послуг. За наявними оцінками, більше 75 % усіх обмежень припадає на банківські послуги (табл. 1), а 60 % обмежень сконцентровані в сфері надання послуг дочірніми структурами і філіями іноземних банків.

Таблиця 1

**ОСНОВНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ
НАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ [2, С. 41]**

	Механізми захисту	Країни запровадження
1	Квотування частки банків-нерезидентів у загальному статутному капіталі або в активах національної банківської системи	Індія, Індонезія, Малайзія, Республіка Корея, Філіппіни
2	Встановлення максимального рівня участі банка-нерезидента в статутних капіталах національних банків	Бразилія, Індія, Малайзія, Мексика, Норвегія, Таїланд
3	Встановлення мінімального розміру капіталу для банка-нерезидента, бажаного відкрити філіал або дочірню установу банку	Китай
4	Встановлення мінімального розміру капіталу дочірнього банку або філіалу банка-нерезидента	Практикується в більшості країн
5	Квотування ліцензій на відкриття дочірнього банку або філіалу банка-нерезидента	Індія, Філіппіни, низка штатів США
6	Оцінка економічної доцільності відкриття банка-нерезидента	Бразилія, Малайзія, Республіка Корея, Чилі
7	Встановлення обмежень на проведення окремих банківських операцій в національній або іноземній валюті для дочірніх банків або філіалів банка-нерезидента	Бразилія, Індонезія, Канада, Китай, Республіка Корея
8	Встановлення обмежень на проведення окремих транскордонних банківських операцій	Словаччина, Таїланд, Чехія, Чилі
9	Квотування частки фізичних осіб-нерезидентів у складі працівників дочірнього банку і філіалу банка-нерезидента	Практикується в більшості країн

Особливої уваги потребує проблема транскордонного надання банківських послуг. Досвід країн, що розвиваються, показує, що безконтрольне ведення транскордонних валютних операцій ослаблює будь-яку недостатньо сформовану банківську систему. Вільний доступ до транскордонних послуг це завершальний етап лібералізації фінансових систем, які досягли стабільності та стійкості. Тому цей процес займає звичайно досить тривалий час.

Збільшення присутності іноземного банківського капіталу в Україні має відбуватися: по-перше, відповідно готовності до цього української економіки в цілому та національної банківської системи зокрема; по-друге, в рамках чітко продуманої, збалансованої і послідовно реалізованої стратегії їхнього допуску, заснованої на пріоритеті національних інтересів з урахуванням також побажань.

Пропонуємо ознайомитись з певними обмеженнями діяльності іноземних банків в деяких країнах світу (табл. 2).

Таблиця 2

ОБМЕЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ У ДЕЯКИХ КРАЇНАХ СВІТУ [3, с. 25]

Характер обмежень	Країни
Розвинуті країни світу	
На допуск банків, що контролюються нерезидентами, розповсюджується принцип обопільності	Великобританія
1) Встановлений ліміт сумарного розміру активів дочірніх банків, що знаходяться під контролем нерезидентів не з США, в межах 12 % від загальних активів банківської системи; 2) Для відкриття більш ніж одного філіалу неамериканським дочірнім банком потрібно дозвіл відповідних органів	Канада
1) «Національний режим» по відношенню до країн, що не є членами Європейського союзу, застосовується на умовах обопільності 2) У процесі приватизації інвесторами не із ЄС не може бути продано більш ніж 20 % статутного капіталу фінансової структури; після завершення приватизації обмеження скасовуються	Франція
1) Дочірні банки нерезидентів створюються на умовах обопільності 2) До 1995 року створення філіалів іноземних банків було заборонено	Норвегія

Продовження табл. 2

Характер обмежень	Країни
<p>Федеральна резервна система може відмовити окремому комерційному або інвестиційному банку, що контролюється нерезидентами, у виконанні ним функцій прямого дилера державних цінних паперів, якщо на американські банки в країні походження банку в даній сфері не розповсюджуються регулятивний вплив. Обмеження на рівні окремих штатів:</p> <p>Г) Іноземні дочірні банки, що отримали ліцензію на рівні штату, заборонено придбавати банки, зареєстрованих або які мають основне місце діяльності на території іншого штату</p> <p>Р) Каліфорнія: умови купівлі каліфорнійських банків банками-нерезидентами (створеними як на федеральному рівні, так і на рівні штату) відрізняються від вимог до американських банків</p> <p>Л) Вашингтон: філіал іноземного банку може відкривати на території штату лише один офіс; ліміт на залучення депозитів від американських громадян не більше ніж 100 тис. доларів США</p> <p>Д) Флорида: іноземні банки не можуть створювати філіали і банки, які надають повний ряд послуг та операцій</p> <p>Ж) Іллінойс: іноземний банк може відкривати в межах ділового центру Чикаго лише один офіс</p> <p>Д) Техас: іноземні банки можуть відкрити в штаті агентства у випадку, якщо це не суперечить національним інтересам і країні походження дозволена діяльність техаських банків</p>	США
Країни світу, що розвиваються	
<p>1) Доступ іноземних банків в національну фінансову систему може бути закритий центральним банком у випадку зниження стабільності платіжного балансу</p> <p>2) Обов'язковий контроль при: створенні філіалу іноземного банку, збільшення розміру і частки в статутних капіталах бразильських фінансових інститутах та приватизації державних банків.</p> <p>3) Продаж нерезидентам державних фінансових установ дозволена у випадку: а) якщо гроші для купівлі мають лише зарубіжне походження; б) якщо є спеціальний дозвіл Міністерства планування і бюджету, який враховує національні інтереси держави.</p>	Бразилія
Розмір прямих іноземних інвестицій в банки країни обмежений лімітом у 25 % сукупного статутного капіталу всіх структур у банківській системі країни	Ісландія

Закінчення табл. 2

Характер обмежень	Країни
1) Максимально можлива доля участі в капіталі банківської системи країни становить 25 % 2) При перевищенні вказаної норми нерезидентами з країн-членів ОЕСР проводяться консультації з метою аналізу впливу цих банків на економіку країни з можливістю перегляду і тимчасової фіксації ліміту даної участі 3) Дочірні фінансові структури, що контролюються нерезидентами, не можуть створювати філіали, агентства та дочірні структури за межами країни. Тобто заборонена експансія банківського капіталу через Мексику	Мексика
1) Отримання обов'язкового дозволу на створення філіалу або дочірнього банку нерезидентами 2) Для першого створеного філіалу встановлено вимога мінімального розміру додаткового капіталу в 10 млн дол. США 3) Кількість відкритих філіалів іноземних банків не може перевищувати п'яти (два — в Стамбулі і по одному — в іншому будь-якому місті)	Туреччина

З наведеної вище таблиці можна зробити висновок, що більшість розвинутих країн світу використовують обмеження, щодо функціонування іноземного капіталу адекватно тим, які застосовуються регулятором країни походження капіталу до національного капіталу. Країни світу, що розвиваються мають значно ширший арсенал обмежень доступу іноземного капіталу в банківську систему країни. Насамперед ці обмеження стосуються частки присутності іноземного капіталу в капіталі та загальних активах банківської системи.

З моменту вступу України до СОТ набула чинності ст. 24 Закону України «Про банки і банківську діяльність», яка визначає порядок відкриття філій та представництв іноземних банків на території України. Тому подальший розвиток банківської системи середовища видається неможливим без допуску філій іноземних банків на територію України. У разі значного зростання їх кількості, на нашу думку, доцільно запровадити таку модель банківського нагляду, яка б давала змогу оптимізувати використання наглядових ресурсів із урахуванням ризиків у діяльності філій та їх можливого негативного впливу на фінансовий сектор України.

Виникає гостра проблема, яка стоїть перед національним регулятором — розроблення методології нагляду за діяльністю філій іноземних банків та їх материнських структур в Україні.

Українські економісти вважають доцільними такі заходи, покликані захистити національні інтереси у банківській сфері [5—7]:

- заборонити відкриття філій банків з офшорних зон і надавати дозвіл на здійснення діяльності лише банкам з високим рейтингом за класифікацією міжнародних рейтингових агентств. Проте, тут виникає така пересторога: фінансово-потужним банкам із країн з високим рейтингом не вигідно відкривати свої філії у державах, що мають рейтинг, нижчий від інвестиційного, що пов'язано із необхідністю 100 відсоткового резервування для покриття ризиків. Тому, враховуючи рейтинг України сьогодні, передовсім можна сподіватись на прихід інвесторів з держав, які мають аналогічний або неістотно вищий рейтинг (країн Східної Європи, Балтії, СНД);

- запровадження вимог щодо закріплення за філіями приписного капіталу на рівні не менше 10 млн. євро;

- виконання філіями всіх економічних нормативів, встановлених НБУ, ведення філіями звітності за стандартами України та подання її до наглядових органів; щорічне здійснення аудиторської перевірки;

- законодавче врегулювання використання прибутків філіями іноземних банків: впродовж перших трьох років діяльності розміщення не менше 80 % прибутків на території України; впродовж наступних двох років — 60 %, і в усі наступні роки — 50 %;

- законодавче врегулювання застосування санкцій, врегулювання процесу ліквідації філій іноземних банків.

Література

1. *Челукаев В.* WTO и банки. Три сценария для банков // Национальный банковский журнал. — 2005. — № 5. — С. 24—35

2. *Ведернікова С. В.* Формування і контроль за стратегією комерційного банку в умовах фінансової глобалізації // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 12. — С. 41.

3. *Тальянцев С. В.* Проблема допуска иностранного капитала в национальную банковскую систему // Деньги и кредит. — 2004. — № 8. — С. 24—29.

4. *Чуб О. О.* Концептуальні засади банківського нагляду в умовах глобалізації. / О. О. Чуб. // Фінанси України. — 2009. — № 7. — С. 47—51.

5. Другов О., Рисін В., Сенищ І. Екологія і перспективи розвитку банківських систем Польщі та України // Вісник НБУ. — 2007. — № 5. — С. 8—11.

6. Уманців Ю. Розвиток національної банківської системи в умовах глобалізації світової економіки // Вісник НБУ. — 2009. — № 10. — С. 60—65.

7. Міщенко В., Набок Р. Роль іноземного капіталу в банківському секторі країни // Вісник НБУ. — 2008. — № 11. — С. 38—44.

Стаття надійшла до редакції 03.03.2010 р.

УДК 336.71

Л. О. Примостка

д-р екон. наук, проф.,
завідувач кафедри менеджменту
банківської діяльності,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

В статье исследованы основные тенденции банковской деятельности в сфере кредитования в период финансового кризиса. Проанализированы структура и динамика совокупного кредитного портфеля банков, темпы роста и качество банковских кредитов за последние девять лет. Выявлены предпосылки и перспективы развития кредитной деятельности украинских банков.

Main tendencies of the banks activity in crediting during the finance crisis are researched. The structure and dynamics of the total loan portfolio of banks, growth and quality of bank loans are analyzed over the past nine years. Conditions and prospects of development crediting activities of Ukrainian banks are identified.

В статті досліджено основні тенденції банківської діяльності в сфері кредитування в період фінансової кризи. Проаналізовані структура та динаміка сукупного кредитного портфеля банків за останні дев'ять років, темпи росту та якість банківських кредитів. Виявлено передумови та перспективи розвитку кредитної діяльності українських банків.

Ключевые слова: кредитная деятельность банков, совокупный кредитный портфель, кредитный риск, резервы.